

Богатирьова О. І.

УДК: 343. 22 (477)

*здобувач кафедри
кримінального права та кримінології ДДУВС*

ДЕСЯТЬ ТЕЗ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Теза 1. Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, автор визначає рамки наукового застосування діяльності кримінально-виконавчої системи.

Коментар. Це пояснюється тим, що для ефективної діяльності КВІ, на науковому рівні мають бути досліджені та апробовані сучасні підходи до виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, що можливо здійснити лише на основі повномасштабних наукових досліджень і вироблення науково-методичних рекомендацій, спільної участі науковців у розробці системи професійної підготовки практичних працівників. Звичайно, що для проведення подібних досліджень вкрай необхідна державна комплексна програма в рамках реформування кримінально-виконавчої системи.

В основу програми повинна бути покладена розробка наукових, методичних і нормативних матеріалів, у яких мають бути відображені напрямки та методи індивідуальної профілактично-виховної роботи із різними категоріями засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. При цьому потребує вивчення та впровадження в практику діяльності інспекції передового досвіду як вітчизняних пенітенціаріїв, так і зарубіжних. Обмін досвідом може здійснюватися під час проведення спільних науково-практичних конференцій, семінарів, нарад, круглих столів тощо.

Теза 2. Ефективним засобом виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, є впровадження в практику діяльності суб'єктів кримінально-виконавчих відносин принципів педагогіки співробітництва.

Коментар. Дані принципи ґрунтуються на загальних принципах педагогіки та нормах Кримінально-виконавчого кодексу України і спираються на позитивні якості особистості засудженого, цілеспрямовані впливи, комплексний підхід, індивідуальний та диференційований вплив, вимогливість та гуманне і справедливе ставлення, збереження корисних соціальних зв'язків тощо.

Теза 3. Аналіз практики призначення вироку судами показує, що за останні роки вона практично не змінилася в бік гуманізації покарань.

Коментар. За цим показником Україна, незважаючи на проголошення курсу щодо дотримання прав і свобод людини, демократизації та гуманізації всіх сфер суспільного життя, є одним із світових лідерів по застосуванню покарання у виді позбавлення волі, питомо вага якого в структурі інших видів покарань становить більше 30 відсотків. Так, за статистичними даними департаменту станом на 1 вересня 2005 р. в Україні у слідчих ізоляторах та місцях позбавлення волі перебувало 186 тис. осіб. Така велика кількість засуджених і ув'язнених призводить до переповнення місць їх тримання та великих витрат з державного бюджету.

Саме цей аргумент ще раз підтверджує необхідність прийняття концептуального документа в сфері виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і розглядається нами як один з ключових у створенні умов для реформування кримінального судочинства, шляхом розробки системи санкцій, альтернативних позбавленню волі.

Теза 4. Суттєвим напрямком ефективності виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є також прозорість порядку виконання таких покарань шляхом висвітлення в суспільстві діяльності КВІ та її взаємодії з органами державної влади і місцевого самоврядування через засоби масової інформації та громадськість.

Коментар. З цього приводу є слушна позиція деяких науковців, які зазначають, що "подальше реформування кримінально-виконавчої системи передбачає тісну взаємодію кримінально-виконавчої інспекції з державними та громадськими організаціями, підвищення рівня національного та міжнародного співробітництва, координації спільних дій, належного кадрового та наукового забезпечення".

Крім того, ряд вчених стверджують, що основними формами даної взаємодії є взаємна інформованість, пласність, громадський контроль за роботою КВІ, спільні засідання, семінари, конференції, індивідуальна робота із засудженими, спільне планування проведення профілактично-виховних заходів, розшук тих, хто ухиляється від відбування покарання та ін.

У контексті викладеного слід звернути увагу що широке залучення громадськості до роботи із засудженим сприятиме тому, що він не залишиться наодинці зі своїми проблемами які, можливо, підготували його на скоєння злочину. Формування високих моральних цінностей також можливе лише тоді, коли засуджений буде відчувати реальне піклування про нього з боку держави та суспільства, що виражатиметься у небайдужому ставленні до нього, його сім'ї та наданні шансу мати такі ж можливості для вирішення своїх проблем, які мають інші люди. Проголошення людини найвищою цінністю не повинно залишатися тільки декларацією, необхідно створювати належні умови для її розвитку.

Теза 5. Важливим напрямком ефективності є належний рівень матеріально-технічного, правового та психолого-педагогічного забезпечення функціонування інспекції з використанням новітніх наукових досягнень та технологій.

Коментар. Слушною з цього приводу є позиція деяких вчених, які вважають, що ефективність функціонування будь-якої системи безпосередньо залежить від рівня її матеріально-технічного оснащення. Тому, на наш погляд, вкрай необхідно здійснити комплекс заходів, спрямованих на забезпечення діяльності КВІ транспортом, приміщеннями, обладнаннями сучасною оргтехнікою, комп'ютерами, засобами зв'язку та ін.

Оскільки працівники кримінально-виконавчої інспекції постійно потребують отримання даних про стан відбування покарань засудженими від різних суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, то бажано при КВІ створити інформаційний комп'ютерний банк даних про засуджених з метою оперативного отримання співробітниками інформації про засудженого та своєчасного застосування відповідних заходів профілактично-виховного впливу і запобігання скоєння нових злочинів. Від своєчасного отримання інформації залежить і позитивний результат роботи.

Кримінально-виконавча інспекція повинна також брати на озброєння новітні технології, аналізувати результати наукових досліджень у галузях права, економіки, педагогіки, психології, соціології з метою впровадження у свою діяльність.

Теза 6. Слушним, на наш погляд, є напрямком підвищення ефективності роботи всіх суб'єктів кримінально-виконавчих відносин. Від їх кваліфікацій та ставлення до дорученої їм справи залежатиме кінцевий результат їх діяльності.

Коментар. Тому професійну придатність та результати діяльності кримінально-виконавчої діяльності ми пропонуємо оцінювати за такими критеріями:

- рівень кваліфікації суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин як з боку державних, так і недержавних інституцій повинен відповідати вимогам до працівників кримінально-виконавчої системи (освіта, досвід роботи, наявність знань в галузі права, психології, педагогіки, соціології та ін.);

- спирання в своїй діяльності на нормативно-правові акти, які відповідають сучасним тенденціям розвитку суспільства та світовим стандартам поводження із засудженими;

- суб'єкти, які беруть участь у виконанні покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, своїм ставленням до засуджених повинні формувати в них світогляд, який би сприяв їхній подальшій самокерованій законслухняній поведінці, показували зразки високої моральності;

- суб'єкти мають збирати й аналізувати інформацію про засуджених які перебувають на обліку кримінально-виконавчої інспекції та широко використовувати позитивний досвід практичного впровадження форм, методів та засобів профілактично-виховного впливу на них;

- запобігання злочинній поведінці серед засуджених до покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, повинно реалізовуватися через застосування форм та методів профілактично-виховного впливу які відповідають принципам законності та гуманізму;

- впровадження новітніх технологій у процес виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, має здійснюватися через інноваційні проекти та програми, спрямовані на реформування кримінально-виконавчої системи;

- результати виконання покарань оцінюються на основі взаємодії між громадськістю та іншими суб'єктами кримінально-виконавчих відносин, ступенем функціонування різних інституцій громадського контролю за поведінкою засуджених осіб.

Теза 7. Використовуючи загальні підходи до виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, концептуальним є напрямок щодо якісного кадрового забезпечення суб'єктів виконання даних видів покарань і створення на цій основі моделі співробітника кримінально-виконавчої інспекції.

Коментар. З цього приводу слушною є позиція викладена нами раніше щодо підготовки фахівців для виконання даних

видів покарань. Конкретизуючи дану позицію, слід звернути особливу увагу на критерії відбору кандидатів на навчання або перекваліфікацію. До таких критеріїв можна віднести: а) бажання працювати в кримінально-виконавчій інспекції; б) наявність спеціальних знань у тій області, де доведеться працювати; в) широка ерудиція; г) професійно спрямована інтуїція; д) розвинутий інтелект; е) високий рівень загальної культури та моральності; ж) професіональне володіння різноманітними методами та прийомами виховної роботи.

Додатковими, але відносно необхідними вимогами, що висуваються до особистості співробітника, є вміння спілкуватися, дружелюбність, тактовність, комунікативні здібності тощо. Викладене підтверджує висновок про те, що головні та другорядні якості в сукупності складають індивідуальність працівника КВІ, завдяки чому кожен із них представляє собою унікальну та своєрідну особистість.

Теза 8. Звертаємо увагу, що на ефективність діяльності КВІ суттєво впливає професійна придатність її співробітника.

Коментар. Треба зазначити, що співробітники повинні бути здатними на самооцінку застосовувати необхідні прийоми і методи роботи із засудженими та відповідати за кінцеві результати своєї діяльності. Тому як правило, виконання покарань вимагає від співробітників здатності до оцінки ефективності та результатів застосовуваних ними методів та форм індивідуальної профілактично-виховної роботи із засудженими, вміння спрямовувати свою діяльність на надання психологічної, правової, соціальної допомоги засудженим, знання особливості роботи з різними категоріями засуджених залежно від їх віку, статі, рівня криміногенної зараженості тощо.

Теза 9. Варто зазначити, що концептуальними є проблеми оцінки поведінки засуджених у процесі відбування покарання, а

також запобігання скоєнню ними повторних злочинів. У зв'язку з чим від співробітників вимагається знання проблем засуджених та шляхи їх вирішення.

Коментар. Відповідно до даної тези ми пропонуємо оцінювати діяльність співробітників за такими критеріями:

- 1) знання особистості засудженого до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- 2) надання допомоги засудженому у вирішенні питань, пов'язаних із здоров'ям, роботою, навчанням, сімейно-побутовими відносинами, стосунками в колективі тощо;
- 3) застосування необхідних форм та методів профілактично-виховного впливу на засудженого та визначення їх результативності на основі динаміки змін, які відбулися із ним;
- 4) оцінка ступеня прищеплення навичок законослухняної поведінки в умовах відбування кримінального покарання;
- 5) проведення статистичного аналізу стану відбування засудженими покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;
- 6) впровадження передового досвіду та орієнтування усвої діяльності на міжнародні стандарти поводження із засудженими.

Теза 10. На нашу думку, важливим кроком ефективності КВІ є створення сучасної моделі співробітника інспекції.

Коментар. В основу моделі співробітника КВІ нами покладені загальнотеоретичні підходи, що мають місце в психолого-педагогічній науці. Дане положення дозволило нам сконструювати кваліфікаційні вимоги до співробітників КВІ:

- вміння спілкуватися з людьми, витримка та самовладання, здатність завжди бути в оптимальному для роботи психічному стані;

- здатність викладати свою думку аргументуючи її простою, доступною для сприйняття мовою;

- вміння встановлювати правильний стиль взаємовідносин із засудженими, враховувати їхні вікові та індивідуальні особливості;

- здатність проникати у внутрішній світ засудженого; здатність здійснювати вольовий

вплив на засуджених, висувати вимоги та добиватися безумовного їх виконання,

- здібність вимагати, добиватися свого, але добиватися спокійно, без грубого натиску, примушування та погроз; здібність знаходити найбільш доцільні засоби впливу на засуджених, враховуючи їхні вікові та індивідуальні особливості в залежності від конкретної ситуації;

- вимогливість до засудженого, довіра і систематичний контроль при правильному використанні заохочень та стягнень; передбачення наслідків виховних впливів у роботі із засудженими.

Вищевикладене у десяти тезах підтверджує висновок про те, що для успішного виконання своїх функцій персоналу кримінально-виконавчої інспекції рекомендується усвої діяльності спиратися на:

- громадськість, релігійні та благодійні організації;

- співпрацю із засудженими та надання їм допомоги при вирішенні проблем;

- підтримку найближчого оточення засудженого: сім'ю, родину, трудовий колектив;

- взаємодію з органами виконавчої влади, міліцією.

Перелік використаної літератури:

1. Азгальдов Г. Г., Азгальдова Л. А. Количественная оценка качества. - М.: Изд-во стандартов, 1971. - 176 с.
2. Богатырьов І. Г. Теорія і практика виконання кримінально-виконавчою інспекцією покарань, не пов'язаних із позбавленням волі: Монографія.- К.: Атіка, 2005.- 312 с.
3. Богатырьов І. Г. Поняття кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі (теоретично-прикладний аспект) // Юрид. Україна. - 2004. - № 3. - С.72-76.
4. Бадира В. А., Денисов С. Ф., Денисова Т. А., та ін. Кримінально-виконавче право : Навчальний посібник/За ред. Т. А. Денисової. - К.: Істина, 2008. - С. 99-130.

5. Інструкція про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань: затв. наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС України від 19 грудня 2003 р. № 270/1560 // Офіційний вісник України. - 2004. - № 2. - Ч. 2. - Ст. 90.
6. *Компкін О. А.* Психологические механизмы регуляции деятельности. - М.: Наука, 1980. - 256 с.
7. Кримінально-виконавчий кодекс України: Офіційне видання. - К.: Атіка, 2003. - 96 с.
8. *Львович В. А.* Актуальні проблеми рефор-

мування кримінально-виконавчої системи України // Соціальна політика і соціальна робота. - 2002. - № 1-2. - С. 6-18.

9. Основи психолого-управлінського консультування Навч. посібник / Л. М. Карамушка, Н. Л. Колумінський, М. В. Войтович та ін.; За наук. ред. Л. М. Карамушки. - К.: МАУП, 2002. - 136 с.

10. Указ Президента України "Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань" №827/98 від 31.07.98.

11. Указ Президента України "Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань" №344/98 від 22.04.98.

УДК: 34. 037

Ганзенко О. О.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри історії і теорії держави та
права юридичного факультету Запорізького
національного університету*

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ ПРАВА ТА ЇЇ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ФУНКЦІЙ ПРАВА

Дослідження різноманітних функцій права завжди є актуальним, адже і право, і життя постійно змінюються, з'являються нові форми суспільних відносин, удосконалюються способи їх правового урегулювання. А функції права розкривають нам напрямки його впливу на суспільні відносини, допомагають удосконалити способи такого впливу. Інформаційна функція

права досліджується вченими не так давно, адже сам термін "інформація" є достатньо "молодим".

Найбільш дослідженими, на наш погляд, є регулятивна і охоронна функції права, які в свою чергу нерозривно пов'язані із інформаційною функцією права. Правове регулювання і охорона суспільних відносин починаються з інформування громадян про